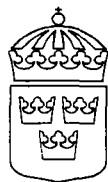

Utrikesutskottets betänkande

1989/90:UU2

Afghanistan

1989/90
UU2

Motionerna

1988/89:U505 av Olof Johansson (c) vari yrkas

6. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sovjetiskt krigsskadestånd till Afghanistan.

1988/89:U525 av Inger Koch (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige i FN verkar för det afghanska folkets rätt till fria val.

1988/89:U547 av Alf Wennerfors (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatta svenska ansträngningar för att värna om det afghanska folkets nationella oberoende,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatt svenskt stöd till FNs arbete för att åstadkomma fred och nationellt självbestämmande för Afghanistans folk,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om brott mot folkrätten och FN-stadgan vid krigföringen i Afghanistan,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svenska initiativ för att påtala brott mot konventionen om inhumana vapen och urskillningslösa attacker,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om internationella undersökningar om brott mot de mänskliga rättigheterna vid krigföring i Afghanistan,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utökade svenska kontakter med de afghanska befrielserörelserna,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svenska initiativ för att undanröja kvarlämnad krigsmateriel i Afghanistan.

Utskottet behandlade situationen i Afghanistan senast i november 1988 (1988/89:UU7). För en kortfattad beskrivning av situationen under 1988 hänvisas till detta betänkande.

Efter det att de sista sovjetiska trupperna i enlighet med Genèveöverenskommelserna (14 april 1988) lämnade Afghanistan den 15 februari 1989 har stridigheterna fortsatt mellan Mudjahedin (de stridande delarna av motståndsrörelsen som befinner sig inne i Afghanistan) och den Sovjetstödda Kabulregeringens trupper.

Sovjetunionen fortsätter att med bl.a. vapenleveranser stödja regeringen under ledning av president Najibulla. USA fortsätter att tillsammans med Pakistan stödja Mudjahedin. Stridigheterna förmodas komma att fortsätta. Den interimregering som 1988 bildades av de sju partier som befinner sig i landsflykt i Peshawar i Pakistan (Afghanistans islamiska enhet) har splittrats på grund av motsättningar mellan vissa av partierna. En del av dessa (Jamiat-partiet och Hezb-i-Islami) bekämpar varandra inne i Afghanistan.

Den fråga som kan sägas vara grunden till konflikten i Afghanistan, vem som politiskt skall styra landet, berördes inte i Genèveöverenskommelserna. Motståndsrörelsen var ej part till överenskommelserna och menar att dessa slöts över dess huvud. På grund av de fortsatta stridigheterna kvarstår flyktingproblemet. Ca 5 miljoner flyktingar har tagit sin tillflykt till Pakistan (3 miljoner) och Iran (2 miljoner). Ett stort antal afghaner befinner sig fortfarande på flykt inom landet.

Under de nio år som den sovjetiska ockupationen av Afghanistan varade krävde FN:s generalförsamling i årliga resolutioner de utländska truppernas tillbakadragande från landet och det afghanska folkets rätt till självbestämmande. Den svenska regeringen har upprepade gånger i FN:s generalförsamling uttryckligen ställt sig bakom resolutionens krav. Under årets generalförsamling krävde Sverige att FN via säkerhetsrådet tar sitt ansvar och bidrar till genomförande av en fredlig lösning på konflikten i Afghanistan.

Utskottet

De motioner som utskottet har att behandla skrevs i januari 1989. Händelseutvecklingen sedan dess i Afghanistan, bl.a. det sovjetiska uttåget i enlighet med Genèveöverenskommelserna, har därför redan i viss mån givit svar på några av motionärernas yrkanden. Det är dock enligt utskottets uppfattning självklart att, såsom också skett i detta fall från svensk sida, brott mot eller likgiltighet inför folkrätten skall påtalas. Detta gäller t.ex. Sovjetunionens brott mot folkrätten både vad gäller urskillningslös krigföring och brott mot de mänskliga rättigheterna i Afghanistan vilket tas upp i motion 1988/89:U547. Sålunda bör Sverige fortsätta sitt arbete på att internationellt öka respekten för folkrätten. I detta arbete ingår ansträngningar dels att förmå fler stater

att ansluta sig till de folkrättsliga konventioner som utarbetas, dels förbättra kontrollen över att staterna verkligen lever upp till sina åtaganden.

Någon formell folkrättslig möjlighet för den svenska regeringen att kräva att Sovjetunionen betalar krigsskadestånd för förstörelsen i Afghanistan vilket yrkas i motion 1988/89:U505 finns dock inte.

Det finns visserligen en folkrättslig regel om krigsskadestånd till följd av brott mot krigets lagar, men denna regel är inte absolut eller tvingande. Den synes därtill förutsätta förhandlingar. Vad gäller ansvar för aggression så existerar ett folkrättsligt ansvar. Det finns dock ingen bindande folkrättslig regel som anger hur ett ekonomiskt skadestånd skall bestämmas, annat än genom förhandlingar mellan berörda parter.

Utskottet vill framhålla det särskilda ansvar som Sovjetunionen har att bidra till återuppbyggnaden av det land det genom urskillningslös krigsföring förstört.

De sovjetiska brotten mot mänskliga rättigheter i Afghanistan har undersökts av FNs kommission för de mänskliga rättigheterna vilken tillsatt en särskild rapportör i frågan. Vid kommissionens 45:e möte våren 1989 presenterade denne en rapport vari konstaterades att den väpnade konflikten i Afghanistan hade orsakat ett oerhört mänskligt lidande och att den naturligtvis präglade situationen för de mänskliga rättigheterna i landet. Eftersom kontrollen över landet var delad mellan regeringen och motståndsrörelsen var även ansvaret delat för att tillse att mänskliga rättigheter respekterades, framförde rapportören. Betydelsen av att humanitära frivilliga organisationer, särskilt Internationella rödakorskommittén (ICRC), tilläts besöka alla delar av landet betonades. Rapportören underströk också bl.a. betydelsen av flyktingrepatrering. Rapportörens mandat har enligt ett beslut av kommissionen förlängts med ett år. Sverige var bl.a. medförslagsställare till den resolution som låg till grund för beslutet.

Med det ovan anförda får yrkandena 3, 4 och 5 i motion 1988/89:U547 anses besvarade. Yrkande 6 i motion 1988/89:U505 avstyrks.

Den rapportör till kommissionen för de mänskliga rättigheterna som undersökt situationen i Afghanistan tog även upp frågan om att få bort de minor som utplacerats under konflikten. Minröjning ingår som ett prioriterat område i det återuppbyggnadsprogram för Afghanistan som FN planerar. Insatserna på detta område har hittills inriktats på förebyggande utbildning bland flyktingarna så att dessa när de återvänder själva skall kunna upptäcka och oskadliggöra minorna. Minröjningsarbetet skulle naturligtvis i hög grad underlättas om Sovjetunionen, som berörs i motion 1988/89:U505, överlämnar kartor som visar var minorna är utplacerade. Sverige har hittills bidragit med 80 milj.kr. för insatserna i återuppbyggnadsprogrammet. Det svenska biståndet till det afghanska folket har under de senaste tio åren uppgått till sammanlagt 350 milj.kr. Totalt har kostnaden för FNs återuppbyggnadsprogram för Afghanistan för en första period 1988–1993 beräknats uppgå till 2 miljarder dollar.

Det afghanska folkets rätt till självbestämmande, oberoende, fred och att utan inblandning och påtryckning utifrån välja sitt eget ekonomiska, politiska och sociala system har, vilket framgår av bakgrunden till detta betänkande, åter och åter igen fastslagits av FNs generalförsamling. Sverige ställer sig bakom FNs krav.

Det är utskottets förhoppning att såväl krigföringen i som de fortsatta utländska vapenleveranserna till de stridande parterna i Afghanistan skall upphöra och att en politisk lösning skall komma till stånd som tillgodoser det afghanska folket. Det av krig söndertrasade landet måste återuppbyggas, flyktingarna måste kunna återvända. Den svenska regeringen måste fortsätta det humanitära biståndet till såväl flyktingarna som till de nödlidande inne i Afghanistan. Den svenska regeringens önskan att hålla sig informerad om utvecklingen i Afghanistan bör naturligtvis även i fortsättningen innebära kontakter med samtliga berörda parter inkl. den afghanska motståndsrörelsen.

Härmed får motion 1988/89:U525 samt yrkandena 1, 2 och 7 i motion 1988/89:U547 anses besvarade.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *Sovjetunionens brott mot folkrätten m.m.*
att riksdagen förklarar yrkandena 3, 4 och 5 i motion 1988/89:U547 besvarade med vad utskottet anfört,
2. beträffande *sovjetiskt krigsskadedestånd till Afghanistan*
att riksdagen avslår yrkande 6 i motion 1988/89:U505,
3. beträffande *kvarlämnad krigsmateriel*
att riksdagen förklarar yrkande 15 i motion 1988/89:U547 besvarat med vad utskottet anfört,
4. beträffande *oberoende och självbestämmande för Afghanistans folk*
att riksdagen förklarar motion 1988/89:U525 samt yrkandena 1, 2 och 7 i motion 1988/89:U547 besvarade med vad utskottet anfört.

Stockholm den 10 oktober 1989

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Pär Granstedt (c), Evert Svensson (s), Margaretha af Ugglas (m), Sture Ericson (s), Alf Wennerfors (m), Axel Andersson (s), Nils T Svensson (s), Inger Koch (m), Karl-Göran Biörsmark (fp), Birgitta Hambræus (c), Bertil Måbrink (vpk) Per Gahrton (mp), Viola Furubjelke (s), Maria Leissner (fp), Arne Mellqvist (s) och Hans Göran Franck (s).

Sovjetiskt krigsskadestånd till Afghanistan

Pär Granstedt och Birgitta Hambræus (båda c) anser

dels att till den del av utskottets yttrande som på s. 3 slutar med "berörda parter" bort läggas:

Detta hindrar naturligtvis inte att Sverige på lämpligt sätt klargör sin uppfattning att Sovjetunionen borde utbetala krigsskadestånd. Utskottet som delar motionärernas principiella uppfattning i denna fråga anser att regeringen bör aktualisera frågan på det sätt som bedöms mest ändamålsenligt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att moment 2 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

2. beträffande *sovjetiskt krigsskadestånd till Afghanistan*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:U505 yrkande 6
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

Särskilt yttrande

Afghanistan

Per Gahrton (mp) anför:

Även om jag instämmer med andemeningen i motion 1988/89:U505 yrkande 6 angående krigsskadestånd, kan jag inte stödja centerpartiets yrkande eller reservation eftersom begreppet "krigsskadestånd" folkrättsligt har en innebörd som här inte är tillämplig.

